

Reykjavík, 22. janúar 2023

Umsögn Magnúsar Kjartanssonar um tillögu til þingsályktunar um aðgerðaáætlun gegn hatursorðræðu 2023-2026

Við fyrstu sýn gæti virst göfugt markmið að reyna að vinna bug á hatursorðræðu. En notkun hugtaka, sem eru svo gildishlaðin að aðeins skilyrðislaust lof eða skilyrðislaus fordæming koma til greina, er varhugaverð og villandi. Hugmyndin um hatursorðræðu er bersýnilega afsprengi ímyndarstjórnmála. Einkenni þeirra, eins og annarra hóphyggjukenna (e. collectivism), er að fórna réttindum einstaklingsins fyrir réttindi hópsins. Þannig er hætt við að afleiðingar þingsályktunartillögunnar verði — þvert á markmið hennar um að efla mannréttindi — aukin mismunun og sundrung í þjóðfélaginu.

Þegar menn njóta ekki réttinda sem einstaklingar, heldur einungis í krafti aðildar sinnar að útvöldum hópi er hætt á því að umkomulausir einstaklingar sem tilheyra svokölluðum „forréttindahópi“ njóti minni réttinda en áhrifamenn sem tilheyra svokölluðum „jaðarhópi“.

Vart geta það talist mannréttindi, þegar hvorki einstaklingar né hópar eru jafnir fyrir lögunum. Þetta leiðir einnig til samkeppni um hver tilheyrir flestum jaðarhópum, sá sem tilheyrir aðeins einum jaðarhópi nýtur takmarkaðri réttinda en sá sem tilheyrir tveimur eða fleiri jaðarhópum samtímis (e. intersectionality).

Afleiðingar aðgerða gegn hatursorðræðu eru einhliða: „Jaðarsettir“ njóta tjáningarfrelsis og verndar gegn hatursorðræðu en þagmælska „forréttindastétta“ er tryggð og þeim jafnframt mismunað sé hatursorðræðu beint gegn þeim.

Þá eru merki um að staðreyndir sem eru ákveðnum hópum ekki til framdráttar, verði bannfærðar úr opinberri sem og fræðilegri umræðu með hjálp hatursorðræðuhugtaksins. Þetta getur leitt til alvarlegra atburða, eins og dæmi frá Derby, Huddersfield, Manchester, Newcastle, Oxford, Peterborough, Rochdale, Rotherham og Telford sanna. Öryggisvörðurinn Kyle Lawler sagði fyrir dómi að hann hefði haft illan bifur á Salman Abedi, sem varð 22 að bana í Manchester 22. maí 2017, en hann hefði vanrækt starfsskyldu sína af ótta við að vera sakaður um hatursorðræðu. Þessi ótti hefur nú þegar þau alvarlegu áhrif að halda aftur af fjölda viðkvæmra einstaklinga, sem eru í enn verri stöðu, þar sem þeir geta ekki tjáð sig um hana með góðu móti. Kannanir frá Ástralíu, Þýskalandi og Bandaríkjunum sýna að þeim fjölgar hratt, sem telja sér ekki óhætt að tjá sig um viðhorf sín jafnvel meðal vina og vandamanna. Óttinn við ranga skoðun heftir andlegan þroska, þrúgar skynsemina og eykur einsemd og einangrun.

Fjöldmörg dæmi eru um að hatursorðræðumerkimiðinn ógni frelsi fræðimanna. Fyrirlestri líffræðingsins Marie-Lusie Vollbrecht við Humboldt-háskólann var aflýst vegna mótmæla nemenda, Kathleen Stock sagði prófessorsstöðu sinni við Sussex-háskóla lausri vegna langvarandi og gegndarlausis niðs þrýstihópa, nóbelsverðlaunahafinn Tim Hunt var sviptur heiðursstöðu sinni við University College London vegna óvarlegra ummæla, Kristina Sundquist sætir rannsókn og ákæru fyrir að hafa komist að óvæntri niðurstöðu í rannsókn sinni á einkennum ofbeldismanna og staða félagsfræðingsins Laurens Buijs við Háskólann í Amsterdam er í hættu eftir að hann birti hluta af niðurstöðum þriggja ára rannsókna sinna, sem samræmast ekki heimssýn nemenda. Eins og leiðandi talsmenn orðræðuglæpavæðingarinnar, Richard Delgado og Gene Stefancic skrifa, er það forkastanleg hatursorðræða að fjalla um tölfræðilega skjalfestan mismun ef jaðarhópar eru annars vegar.

Í tillöggunni er ítrekað bent á tengsl orða og ofbeldis: „Hatusorðræða getur í alvarlegustu tilvikunum leitt til ofbeldisbrota.“ Menn sem telja sig hafa orðið fyrir ofbeldi, sem afleiðingar hatursorðræðu, geta leitað réttar síns á grunni meiðyrðalöggjafar, sem er nú þegar í gildi. En orð eru ekki það sama og gerðir. Þegar skilin á milli orða og athafna eru afmáð, er grafið undan hugmyndinni um sjálfræði og siðferðilega ábyrgð, ofbeldismenn firrtir ábyrgð á gjörðum sínum og hún færð yfir á saklausa menn. Viðbrögð manna við hatursfullum áróðri eru ekki ósjálfráð og slæmar hugmyndir eru ekki eins og smitsjúkdómur, hvers útbreiðslu þarf að hefta.

Eftir því sem þjóðfélagið verður fjölbreyttara eykst þörfin á fjölbreyttri umræðu. Aðgerðaáætlun um hatursorðræðu, sem bannfærir umræðu og jafnvel staðreyndir er snerta ákveðna hópa, er fremur til þess fallin að koma í veg fyrir að menn tjái skoðanir sínar.

„Ef skoðun er meinað að njóta sín, þá er gervallt mannkyn rænt eign sinni. Komandi kynslóðir bíða tjón ekki síður en þær, sem nú lifa, og þeir, sem öndverðir eru skoðuninni, bíða meira tjón en hinir, sem aðhyllast hana. Sé skoðunin rétt, glata menn færi á að hverfa frá villu síns vegar. Sé hún röng, missa menn næstum jafnmikils, þeirrar skýrari skyrjunar og fjörmeiri myndar af sannleikanum, sem birtist, þegar sönnu og lognu lýstur saman.“

(John Stuart Mill)

Ég tek undir umsögn *Málfrelsis — Samtaka um frjálssa og opna umræðu, lýðræði og mannréttindi* og legg til að tillaga forsætisráðherra til þingsályktunar um aðgerðaáætlun gegn hatursorðræðu verði dregin til baka í heild sinni.